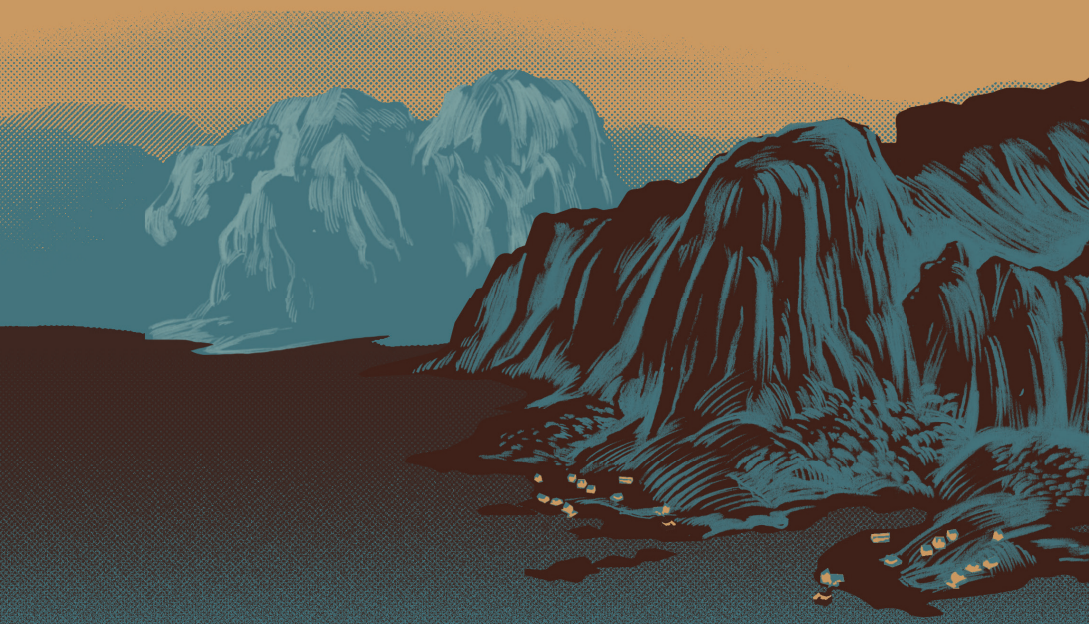

Roy Jacobsen
NÄKYMÄTTÖMÄT

Barøy 1

sitruuna

Roy Jacobsen

NÄKYMÄTTÖMÄT

BARRØY 1

Suomentanut
Pirkko Talvio-Jaatinen

sitruuna

Pohjoismaiden ministerineuvosto on tukenut tämän kirjan suomentamista.

Norjankielinen alkuteos *De usynlige*

© 2013 Roy Jacobsen

Copyright © CAPPELEN DAMM AS 2013

ISBN 978-952-7471-20-3

Scandbook UAB, 2022

Sitruuna Kustannus Oy

www.sitruunakustannus.fi

1

Eräänä tuulettomana heinäkuun päivänä savu kohoaa pystysuoraan kohti taivasta. Pappi Johannes Malmberget soudetaan saarelle, ja hänet ottaa vastaan kalastaja Hans Barrøy, saaren laillinen omistaja ja saaren ainoan perheen päämies. Hän seisoo valkamassa, jonka esi-isät ovat rakentaneet luoteen aikaan paljastuneista rantakivistä, ja tarkastelee lähestyvää neliairoista *färing*-venettä, soutajien vuoroin kumartuvia ja oikenevia selkiä ja heidän mustien lippalakkiansa takaa kumottavia papin hymyileviä ja vasta-ajeltuja kasvoja. Heidän tultuaan tarpeeksi lähelle hän huikkaa:

”Jassoo, saatiin sitte hianompaa väkee visiitille.”

Pappi nousee veneessä ja antaa katseensa lipua yli rantakaistan ja niittymaiden, jotka jatkuvat ylemmäs kohti pienen puuryhmän ympäröimää pihapiiriä, kuuntelee lokkien kirkaisuja ja merilokkeja, jotka vaakkuvat joka kallionnypylältä kuin mitkäkin hanhet, ja tiiroja ja koikelehtivia kahlaajia, jotka kairaavat lumivalkeisia hiekkarantoja väkevässä auringonpaisteessa.

Mutta päästyään pois veneestä ja otettuaan muutaman epävarman askelen aallonmurtajalla hän huomaa jotain, mitä ei ole nähnyt koskaan ennen, nimittäin oman kotikylänsä tuntureiden juurella etäällä pääsaarella, Hovedøyaalla täältä Barrøylta katsottuna, näkee Ruukin ja ranta-aitat, maatilat, metsäpalstat ja kalastajaveneet.

”Kas mokomaa, onpa pientä, häthätää erottaa talot.”

Hans Barrøy puuttuu puheeseen:

”Kyllä ne miun silmään näkyy.”

”Sulla lienee parempi näkö kuin minulla”, pappi sanoo ja tuijottaa yhteisöä, jossa on itse vaikuttanut viimeiset kolmekymmentä vuotta, mutta jota ei ole ikinä nähnyt näin huikeasta näkökulmasta.

”Niih, tokko Tei ootte käyny täällä ennen.”

”Tännehän on tunti pari soutumatkaa.”

”Eikös Teil o purjeekki paatissa?” kysyy Hans Barrøy.

”Nythän on peilityni”, pappi sanoo, katse yhä kääntyneenä kotiin päin, sillä karu totuus on, että hän pelkää kuollakseen merta ja on yhtäaikaa järkkynyt ja innoissaan seistessään siinä turvallisesti sujuneen soutumatkan jälkeen.

Soutajat ovat ottaneet piippunsa esiin ja istuvat selin tuprutellen niitä. Pappi voi vihdoinkin tervehtiä Hans Barrøytä kädestä pitäen ja saa samaan aikaan näkyviinsä loput perheestä, joka on tulossa mäkeä alas taloista: Hansin vanha isä Martin, leskimies siitä asti kun hänen vaimonsa jätti maallisen vaelluksensa kohta kymmenen vuotta sitten, ja Hansin naimaton ja huomattavasti nuorempi sisar, Barbro. Sekä saaren hallitseva nainen, Maria, joka pitää kädestä kolmivuotiaista Ingridiä. Kaikki tyynni pyhätamineissa, voi pappi tyydytyksekseen todeta, olivat varmaan nähneet veneen jo sen kaartaessa Oterholmenin, joka on nyt enää meressä kelluva musta hattu pohjoisen suunnassa.

Pappi kävelee kohti pikku laumaa, joka on pysähtynyt ja luonut katseet alas heinikkoon, kättelee sitten kutakin vuorollaan eikä yksikään heistä vahingossakaan kohota katsettaan, ei edes vanha Martin, hän on sipaissut pois päästä punaisen kalastajanmyssynsä, viimeisenä on Ingrid, ja pappi panee merkille, että tytöllä on puhtaat, valkoiset kädet, ei edes surureunuksia kynsissä, jotka eivät liioin ole lyhyiksi pureskellut vaan siististi leikatut, ja pappi huomaa myös pikku hymykuopat siinä, mihin rystyset aikaa myöten kohoavat esiin. Hän jää hetkeksi seisomaan ja ihastelemaan kätösen pientä ihmeteosta ja miettii, että kohta siitä kehkeytyy kovaa työtä tekevä naisenkäsi, suonikas, ahavoitunut ja karhea miehen koura, työkalu, jonkalaiseksi kaikki kädet täällä ulkosaaristossa ennemmin tai myöhemmin muuttuvat, ja sanoo sitten:

”No siinä sinä olekkin, pikku ystävä, sanopa, uskokkos sinä Jumalaan?”

Ingrid ei vastaa.

”Tätyst likka uskoo”, sanoo Maria, joka katsoo ensimmäisenä suoraan pappiin. Mutta samassa hetkessä pappi tekee äskeisen havainnon toistamiseen ja harppoo pari innokasta askelta ohi venevajan, joka kohoo maisemasta kuin porrasaskelma, ja on nyt korkeudella, mistä näkymä on vieläkin parempi.

”Ei himputti, tästähän minä nään pappilanki!”

Hans Barrøy kävelee hänen ohitseensa ja sanoo:

”Ja tästä Tei näätte kirkonki.”

Pappi tulee kovalla kiireellä perässä, pysähtyy ja jää ihailemaan valkoiseksi kalkittua kirkkoa, joka erottuu kuin kalvaana postimerkkinä mustien tuntureiden juurella. Muutamat yhä sulamattomat lumilaikut tunturinrinteillä muistuttavat viimeisiä lähes hampaattomassa suussa törröttäviä hampaantynkiä.

He jatkavat vastamäkeen ja puhelevat kasteesta ja kalantulosta ja untuvista, ja pappi on kerrassaan innoissaan Barrøy'n saaresta, joka kotoa pääsaarelta katsottuna oli pelkkä musta kivi taivaanrannalla, mutta on – se on Herran nimeen myönnettävä – osoittautunut mitä vehreimmäksi niityksi, kuten arvaten myös monet muut näistä ulkosaarista, joilla asustaa yksi tai kaksi perhekuntaa, esimerkiksi Stangholmen, Sveinsøya, Lutvær, Skarven, Måsvær ja Havstein. Niistä kullakin vain kourallinen ihmisiä viljelee ohutta maakerrosta ja kalastaa meren syvyyksistä ja ruokkii pesueen lapsia, jotka varttuvat ja viljelevät samaista maata ja kalastavat samoista syvyyksistä. Tämä ei tosiaan ole mikään maho ja katkera rannikko, vaan päärlujen nauha ja kultainen ketju, kuten hän tapaa painottaa kaikkein innoittuneimissa saarnoissaan. Kysyä sopii, miksei hän itse käy täällä useammin?

Ja vastauksena on meri.

Pappi on maakrapu, ja ani harvat vuoden päivistä ovat kuin tämä, hän on odotellut tätä koko suven. Mutta kun hän seisoo ruohonpeittämän ladonsillan juurella katsellen ikaikaista kirkkopitäjäänsä, jossa Jumala on pitänyt majaansa hamasta keskiajasta lähtien, hänelle tulee silti melkoisena yllätyksenä, ettei tätä ennen tiennyt, miltä se näyttää,

ajatus on lähes ärsyttävä, ikään kuin hänellä olisi ollut harso silmiensä edessä kaikki nämä vuodet, tai kuin hän huomaisi olleensa elämänmitaisen huijauksen uhri, eikä yksinomaan pitäjänsä todellisen koon vaan myös hengellisen työnsä mittojen suhteen, olisiko mahdollista, ettei se ehkä *olekaan* tämän isompi?

Ajatus on onneksi pikemmin levottomuutta herättävä kuin uhkaava, metafysiikkaa mereltä, jolla kaikki etäisyydet ovat pettäviä, ja nyt hän on vähällä suistua taas sivuraiteille, mutta tuossa tuleeikin taas koko perhe, vanhus myssy jälleen päässä, pitkänhuiskea Maria heti hänen kannoillaan ja roteva Barbro, jota pappi ei aikoinaan pystynyt päästämään ripille erinäisistä melko epäselvistä syistä, tuo Luojan vaitelias lapsi meren saarella, joka onkin osoittautunut jalokiveksi.

Hän ryhtyy keskustelemaan heidän kanssaan tulevasta kasteesta, kolmivuotiaan Ingridin, jolla on tervanruskeat hiukset ja jonka jalat tuskin saavat suojakseen kenkäparin ennen kuin pitkälti lokakuun puolella; mistäs tyttö on saanut nuo silmänsä, joissa ei ole häivääkään köyhyyden turtaa typeryyttä?

Pappi mainitsee samassa hurmoksellisessa hengenvedossa, että kuulisi mieluusti Barbron laulavan ristiäisissä, Barbrolla kun on niin kaunis äänikin, jos hän nyt oikein muistaa...?

Ja perheeseen leviää syvä vaivaantuneisuus.

Hans Barrøy vetää papin hiukan sivummas ja selittää, että onhan Barbrolla toki lauluääntä, sitä ei käy kieltäminen, mutta tämä ei osaa psalmien sanoja, päästelee vain ääniä sen mukaan, minkä milloinkin katsoo parhaiten sopivan, ja kyllähän ne yleensä mallaavat, mutta tämäkin oli yksi syy, miksei häntä voitu aikoinaan päästää ripille, muutaman muun syyn ohessa, jotka pappi varmaan muistaa.

Johannes Malmberget jättää asian sikseen, mutta vielä on kuitenkin yksi kysymys, jonka hän tahtoo puida Hans Barrøyn kanssa, ja se koskee arvoituksellista hautakirjoitusta, joka on askarruttanut häntä siitä asti kun Hansin äiti siunattiin kirkkomaan multiin, se on vainajan itsensä toivoma säe eikä sovellu hautakiveen, papista se on kaksimielinen

ja julistaa lähinnä, ettei elämä ole elämisen arvoista. Mutta kun Hans ei nytkään anna erityistä vastausta, pappi palaa untuviin ja kysymyksiensä, onko heillä myydä niitä, pappilaan tarvittaisiin kaksi uutta tikkiä ja pappi maksaisi enemmän kuin he saisivat markkinoilla tai Ruukissa, untuvat ovat painonsa arvoiset kultaa, kuten täällä saaristossa tavataan sanoa...

Nyt heillä on vihdoin jotain maanläheistä ja päivänselvää keskusteltavaa, ja he menevät sisälle asuintaloon, missä Maria on kattanut salin puolelle, ja kun on syöty rieskaa ja juotu kahvia ja sovittu haahkauntuvakaupat, papin valtaa syvä rauha ja hän tuntee, että suurin tarve, joka häneen nyt saattaa iskeä on unenpuute, minkä jälkeen hänen silmäluomensa painuvat umpeen ja hengenvedot muuttuvat raskaammiksi ja pitemmiksi. Hän istuu Martinin keinutuolissa kädet sylissä, nukkuvaa pappi heidän kodissaan, se on yhtä aikaa vaikuttava ja naurettava näky. He seisovat hänen ympärillään tuijottaen aina siihen asti, kun hän taas avaa silmänsä, maiskauttaa ja nousee sen näköisenä kuin ei oikein tietäisi, missä on. Mutta sitten hän tunnistaa väen ja kumartaa. Kuin eräänlaiseksi kiitokseksi. He eivät tiedä, mistä hyvästä hän kiittää, eikä hän sano sanaakaan heidän saattaessaan hänet takaisin veneeseen ja katsellessaan kun hän käy maate verkkokasalle perätuholle vieressään untuvasäkki ja pikkutyynyri lokinmunia, vain sulkeakseen silmänsä uudestaan, niin että näyttää nukkuvan myös lähtiessään heidän luotaan. Savu kohooa yhä pylväänä suoraan taivaaseen.

2

Saarella kaikki arvokas on ulkopuolelta tullutta, itse maaperää lukuun ottamatta, mutta eivät saarelaiset maaperän vuoksi täällä ole, siitä he ovat piinallisen tietoisia. Nyt Hans Barrøy on kuluttanut loppuun viimeisen viikatteenvartensa ja hänen on keskeytettävä niittotyönsä. Hän ei voi vuolla uutta vartta saarella olevasta puutavarasta, sillä varren on oltava saarnesta, jota hän voi ostaa pääsaarelta Ruukista, tai sitten on hankittava itse jotain muuta puulaatua, ilmaiseksi.

Hän iskee viikatteenterän haasion tolpan nokkaan ja harppoo heinikkoista polkua kohti valkamaa, lykkää *färingin* smaragdinvihreään mereen ja on jo kapuamassa kyytiin, kun muuttaakin mielensä ja palaa asumuksille, missä Maria istuu eteläseinustalla paikkaamassa pöksyparia ja kohottaa katseensa hänen ilmestyessään nurkan takaa.

”Misäs se likkalaps haahuilee?” Hans sanoo liioitellun äänekkäästi. Hän tietää, että Ingrid on nähnyt hänen tulonsa ja piiloutunut, jotta isä etsisi hänet ja pyöritteli löydettyään huikeissa kaarissa.

Maria antaa katseellaan merkin pottukellarin suuntaan. Mutta isä sanoo sillä samalla kuuluvalla äänellä, että sittenpä ei likka pääse mukaan, kun hän tästä lähtee Skogsholmenille, ja pyörtää takaisin alas kohti rantaa, mutta ei pääse montaakaan metriä, ennen kuin kuulee tytön askelet ja kyyristyy juuri oikealla hetkellä, niin että tämä voi loikata reppuselkään ja kietoa kädet hänen kaulaansa ja kiljua ääneen, kun hän laukkaa alamäkeen kuin hevonen ikään päästellen ääniä, joita päästää kurkustaan ainoastaan heidän ollessaan kahden kesken.

Voi tuota naurua.

Hän kysyy, pitäisikö heidän ottaa lampaantalja mukaan.

”Juu”, Ingrid vastaa ja taputtaa käsiään.

Hän menee sisään vajaan hakemaan yhden taljoista ja levittää sen paatin perätuholle niin että siitä tulee kuin sänky, kapuaa vielä kerran maihin ja kantaa tytön veneeseen, ja tyttö asettelee itsensä selin perään, jotta voi katsella kun isä soutaa, kurkkia laidan yli, käännellä päätä puolelta toiselle pienet sormet kuin rivi valkoisia hiekkamatoja tervanruskeilla laidoilla.

Voi tuota naurua.

Hän soutaa niemennokan taakse, halki saarten ja luotojen myräkän ja valitsee suorimman reitin Skogsholmenille samalla kun rupattelee kastetilaisuudesta kolme viikkoa sitten, kirkosta joka oli pyntätty niin ylenpalttisen koreaksi kokonaista kahdeksalle saarelaislapselle, mutta Ingridpä oli ollut heistä ainut, joka pystyi kävelemään omin jaloin kastemaljan luo ja sanomaan nimensä, kun pappi kysyi, mikä lapselle tulisi nimeksi, joten isä haluaa tässä huomauttaa, että hän alkaa olla jo liian iso loikomaan kuin ruumis ikään lampaantaljalla sen sijaan että olisi hänkin hyödyksi, soutaisi tai pitelisi siimasta, jotta saataisiin ehkä mukaan seiti tai kukaties parikin, eikä pelkästään niitä uuden viikatteen tarpeita.

Ingrid vastaa, ettei aio kasvaa sen isommaksi, ja roikkuu ensin toisen ja sitten toisen laidan yli, vaikka isä sanoo, että pitää istua suorana paatissa. Isä ottaa uuden kurssin Oterholmenista kohti Moltholmenin eteläkärjessä kasvavia pihlajia, vaihtaa uudestaan kurssia kahdeksankymmenen aironvedon jälkeen, ja soutaa Lundeskjæreninluotojen lomitse tasan siitä kohdin, missä on tarpeeksi syvää juuri tässä vuoroveden vaiheessa, ja kääntää lopuksi *färingin* ja huopaa suoraan pieneen aukkoon tunturin kyljessä saaren suojanpuolella, minne on iskenyt ison pultin rantakallioon.

Hän käskää Ingridiä viemään kiinnitysköyden maihin, ja tyttö jää seisomaan kuin lehmä tervassa pidellen venettä, sillä aikaa kun isä nousee ja tähyilee ympärilleen, ikään kuin muka olisi mitään katsottavaa: lintuja taivaalla, tunturit siellä mantereella hänen oman Barrøynsa takana ja läpitunkevat lokinkirkaisut, valkoiset ja mustat välähdykset risileimässä ilmatilassa heidän yläpuolellaan.

Hän harppaa maihin ja näyttää Ingridille, miten tehdään puolipolvisolmu. Ingrid ei onnistu tekemään sellaista ja suuttuu, isä näyttää uudelleen, he tekevät solmun yhdessä, Ingrid hymyilee, puolipolvi pul-tin ympäri. Isä sanoo, että hän voisi polskutella hiidenkirnussa sen aikaa kun isä käväisee metsässä, siellä on turhan paljon itikoita.

”Muistakki riisua ennekä pulahat.”

Pienessä metsässä saaren etelä-pohjoissuuntaan kulkevassa laakso-painaumassa hän löytää neljä suoraa runkoa, ei tosin saarnipuuta vaan jotain sellaista lajia, jonka ei kuuluisi kasvaa näin kaukana pohjoisessa, ja yhdessä niistä on tyvessä mutka, joka sopisi mukavasti lepäämään olka-päätä vasten, se on jo enemmän kuin hän osasi edes toivoa.

Hän nostaa tarpeet olalle ja nousee taas tunturin kylkeä, ja pudottaa kantamuksen hiidenkirnun viereen, jossa Ingrid istuu kainaloitaan myö-ten vedessä ja katselee käsiään, punoo sormet lomitusten ja läiskii käm-menillä vedenpintaa niin että sadevesi roiskuu kasvoille ja saa hänet kil-jahtelemaan ja irvistelemään, ja voi tuota naurua. Ja levottomuutta, joka on kalvanut isän mieltä siitä asti kun tyttö syntyi.

Isä käy makuulle, tömäyttää hartiat muhkuraiseen kallioon niin että takaraivo osuu kiveen, ja jää makaamaan ja katselemaan tiiraparvea ja kuulee tytön kyselevän kuin kuka tahansa terve lapsi, likka tahtoo että isäkin tulisi uimaan, loiskutusta ja vilpoisa itätuuli, suola huulilla, hiki ja meri, hän katoaa valon ja pimeän pyörteeseen ja nousee taas ylös ja hymyilee tyttärelle, joka seisoo ilkialastomana auringonvalossa ja kysyy, saisiko kuivata itsensä vaatteisiinsa.

”Ota tästä”, isä sanoo ja kiskaisee yltään paitansa ja kuulee tytön nau-ravan sille, miten valkoinen hänen yläkroppansa on, miten noenmustia käsivarret ja kaula, ihan kuin se nukke, jonka isä on tehnyt osista, jotka eivät passaa keskenään, ja sekin on vallan normaali lapsen mieleenjuo-lahdus, nukan nimi on Oscar, toisinaan se on Anni.

Paluumatkalla he saavat kolme seitiä, jotka lojuvat vieretysten Ingridin jalkojen juuressa, kun tämä istuu tuhdolla kiedottuna isän paitaan. Isä

sanoo haluavansa paidan takaisin, näin iltaa vasten on käynyt vilpoisammaksi. Ingrid heittäytyy selälleen lampaantaljalle, kietoo kädet polvien ympäri ja katsoo häntä kiuseitellen polvilumpioittensa yli.

”Sinnuu se jaksaa naurattaa ihan kaikki”, isä sanoo ja ajattelee, että likka tajuaa leikin ja toden eron, itkee harvoin, ei kränää eikä heity umpimieliseksi, ei sairasta koskaan ja oppii kaiken, mitä pitääkin, tästä levottomuudesta on päästävä eroon.

”Ekkö jo käy toimeen?” hän sanoo ja nyökkää kalojen suuntaan.

”Se on äklöttävää.”

”Mistäs likka tuon oot oppinu?”

”Äiteeltä.”

”Mahtasko äitee olla liian fini siihen hommaan. Mehä ei kait olla?”

Ingrid miettii kaksi sormea suussa.

”Lokeilla on näläkä”, isä sanoo.

Ingrid tunkee oikean kätensä isoimman seitin mahaan ja repii sisälmykset esiin ja nostaa ne korkealle, katseessaan inhoa. Isä soutaa maamerkiltä seuraavalle hänen viskoessaan sisälmyksiä yli laidan ja katsellessaan, kun lokit syöksyvät niiden kimppuun ja loiskivat ja ahmivat ja tappelevat, se on kuin eräänlainen elämän ja kuoleman syöveri. Hän työntää kätensä seuraavaan kalaan, heittää sisälmyksiä lintujen päälle, ja sitten viimeiseen, kurkottaa laidan yli huuhtomaan kalat yhden toisensa jälkeen ja asettelee ne vieretysten tuhdolle, isoin tyyrpuurin puolelle, keskimmäinen keskelle ja pienin paapuurin puolelle, ja pesee lopuksi kätensäkin, pitkään ja perusteellisesti, ei minkäänmoista säröä tuossa lapsenmielessä, toteaa isä silmät puoliummessa ja tuntee veneestä, että tyttö on jäänyt roikkumaan laidan yli piirrelläkseen käärmeitä vedenpintaan, joten isä saa soutaa kallellaan kulkevan veneen kotivalkamaan, missä vetää sen vain puolittain kuiville ja laittaa pukit laitojen tueksi, koskapa laskuvesi on aluillaan.

Ingrid kulkee edellä polkua ylös roikottaen kalasaalista niin että viimeiset veripisarat valuvat laihoille kintuille. Isällä on harteillaan ne neljä tarvepuuta, kirves kainalossa, kädessä tytön kuivat vaatteet. Hän

pysähtyy ja näkee auringon luoteessa, se on käynyt himmeäksi ja villavaksi ja muuttuu kohta kuuksi, päivä kallistuu yötä kohti ja hän punnitsee, korjaisiko viikatteen nyt samoin tein vai ottaisiko muutaman tunnin unet siihen asti, että kaste lankeaa Ruusuhakaan huomisaamuna; kaste lankeaa aina ensimmäiseksi Ruusuhakaan, siellä kasvaa merkillisen punertavaa heinää.